

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

USAID PROJECT FOR MEDIA LEGAL
REFORM AND RESPONSIBLE MEDIA

**ЦЕНТАР за
РАЗВОЈ на
МЕДИУМИ**

МОНИТОРИНГ НА СПРОВЕДУВАЊЕТО НА НОВОТО МЕДИУМСКО ЗАКОНОДАВСТВО, НА АГЕНЦИЈАТА ЗА АУДИО И АУДИОВИЗУЕЛНИ МЕДИУМСКИ УСЛУГИ И НА МАКЕДОНСКАТА РАДИОТЕЛЕВИЗИЈА

СКОПЈЕ, МАРТ 2014

ПРОГРАМА НА УСАИД ЗА ЗАЈАКНУВАЊЕ НА НЕЗАВИСНИТЕ МЕДИУМИ ВО МАКЕДОНИЈА,
ПРОЕКТ ЗА ОДГОВОРНИ МЕДИУМИ И ЗАКОНОДАВНИ РЕФОРМИ ВО МЕДИУМСКАТА СФЕРА

Оваа публикација/извештај е подготвен/а од стана на Центарот за развој на медиуми со великодушна поддршка на американскиот народ преку Агенцијата на САД за Меѓународен Развој (УСАИД). Мислењата изразени во оваа публикација му припаѓаат на Центарот за развој на медиуми и не ги изразуваат ставовите на Агенцијата на САД за Меѓународен Развој или на владата на Соединетите Американски Држави.

МОНИТОРИНГ НА
СПРОВЕДУВАЊЕТО НА НОВОТО
МЕДИУМСКО ЗАКОНОДАВСТВО,
НА АГЕНЦИЈАТА ЗА АУДИО И
АУДИОВИЗУЕЛНИ МЕДИУМСКИ
УСЛУГИ И НА МАКЕДОНСКАТА
РАДИОТЕЛЕВИЗИЈА

ПРВ КВАРТАЛЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА 2014

(3 ЈАНУАРИ – 15 МАРТ 2014)

ПОДГОТВИЛ:

М-Р ИВАН СТЕФАНОВСКИ

М-Р МАРЈАН СТЕПАНОВСКИ

СКОПЈЕ, МАРТ 2014

ВОВЕД - КОНТЕКСТ И МЕТОДОЛОГИЈА

Центарот за развој на медиуми (ЦРМ), во рамките на програмата на УСАИД за зајакнување на независните медиуми во Република Македонија и Проектот за одговорни медиуми и законодавни реформи во медиумската сфера, спроведува континуиран мониторинг на примената на новите медиумски закони во Република Македонија – Закон за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (ЗААМУ) и Закон за медиуми (ЗМ). ЦРМ, едновремено, во контекст на овие закони, ја набљудува и работата на Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (АВМУ), на Македонската радиотелевизија (МРТ) и на Собранието на Република Македонија. Примената на законите се мониторира од аспект на тоа какво е нивното влијание врз функционирањето и работата на медиумите и новинарите односно врз слободата на медиумите и слободата на изразување.

Новото медиумско законодавство беше усвоено во Собранието на 25 декември 2013 година. Министерството за информатичко општество и администрација (МИОА) процесот на донесување на законите го реализираше на контраверзен и нетранспарентен начин. Предлог-законот за медиуми беше подготвен во тајност и без учество на медиумската заедница. Првата јавна расправа беше организирана на 8 април 2013 година, без покана за учество на клучните медиумски и новинарски организации и без претходен увид на јавноста во содржината на предложениот законски текст. По големиот дел од медиумската заедница заедно со Центарот за развој на медиуми, Здружението на новинари на Република Македонија (ЗНМ), Самостојниот синдикат на нови-

нари и медиумски работници (ССНМ) и Македонскиот институт за медиуми (МИМ), не учествуваа во расправата и истакнаа дека предложениот законски текст претставува сериозен обид на власта за целосна контрола врз медиумите и слободата на изразување¹. Медиумските организации направија анализи на предложениот закон, доставија амандмани, ја алармираа меѓународната заедница и меѓународните медиумски организации. Останаа доследни на ставот дека предложениот закон е лош и дека на Македонија не ѝ е потребен закон за медиуми, затоа што дел од отворените прашања можат да се решат преку интервенција во постојните закони, а дел од прашањата треба да бидат оставени на саморегулација на медиумите². Сериозни критики стигнаа и од меѓународната заедница – ОБСЕ, ЕУ, Артикал 19, Репортери без граници и др.

Во јули 2013 година, МИОА, предложи наместо еден, два законски текста: Предлог-закон за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги и Предлог-закон за медиуми. Медиумската заедница повторно ги критикуваше предложените закони, затоа што тие не содржеа суштински промени и подобрувања во споредба со првиот предложен законски текст. Дефиницијата новинар, прешироките ингеренции на предложената агенција за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги и на нејзиниот директор, несоодветните законски решенија за обезбедување независност на МРТ, опасноста од политички влијанија врз

1 Види повеќе во Медиумско огледало, декември 2013, стр. 5 <http://www.nvoinfocentar.org.mk/event.asp?site=mm&menu=1.3&lang=mak&id=1587>

2 <http://www.mdc.org.mk/mk/crm-gi-podnese-amandmanite-na-predlozenoto-mediumsko-zakonodavstvo>

агенцијата и МРТ преку составот на советот на агенцијата и на програмскиот совет на МРТ, опфатот на печатените и новите медиуми, беа само дел од бројните забелешки и критики упатени на адреса на предложените закони.

И покрај огромното незадоволство на поголемиот дел од медиумската заедница, Собранието ги усвои законите. На ова му претходеше заедничка прес-конференција на МИОА и на ЗНМ, на која беше соопштено дека е договорено законите да бидат донесени и дека во јануари 2014 ќе следат измени со кои печатените и новите медиуми ќе бидат изземени од законот, ЗНМ ќе има претставник во агенцијата за медиуми, а секое содржинско ограничување ќе биде во согласност со праксата на Европскиот суд за човекови права. На оваа прес-конференција беше најавено и тоа дека во рок од шест месеци ќе бидат предложени законски измени кои ќе ја гарантираат независноста на јавниот сервис. Во јануари 2014, беа усвоени измените и дополнувањата на двата закони. Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги претрпе уште едни измени и дополнувања во текот на февруари. Измените и дополнувањата беа исклучиво од техничка природа, што укажува на тоа дека претходните измени во законскиот текст биле подготвени недоволно професионално и набрзина.

Овој извештај го опфаќа периодот од стапувањето во сила на законите, односно од 3 јануари до 15 март 2014 година.

Главни алатки за набљудување беа: документите објавени на интернет-страниците на институциите, правото на слободен пристап до информации од јавен карактер, следење на седниците на Собранието и на Агенцијата, како и директната комуникација со претставници на засегнатите страни. За разлика од 2013 година, кога ЦРМ редовно присуствуваше на седниците на Советот за радиодифузија (кој сега прерасна во Агенција за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги), во јануари и февруари 2014 година, на тимот

на ЦРМ му беше оневозможено непосредно да ги набљудува седниците на Агенцијата. Центарот за развој на медиуми побара официјално образложение за причините поради кои му е забрането присуството на седниците, но од Агенцијата не доби никаков официјален одговор. Сепак, на 10 март, повторно без какво и да е официјално образложение, на нашиот мониторинг тим му беше дозволено да ја следи седницата на Агенцијата. Се надеваме дека затворањето на седниците за мониторингите на ЦРМ, но и за јавноста воопшто, нема да се повтори, дека Агенцијата ќе биде транспарентна во својата работа и дека ќе биде отворена за соработка.

КЛУЧНИ НАОДИ ОД МОНИТОРИНГОТ

АГЕНЦИЈА ЗА АУДИО И АУДИОВИЗУЕЛНИ МЕДИУМСКИ УСЛУГИ

Со стапувањето во сила на Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, Советот за радиодифузија прерасна во Агенција за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (АВМУ). Оваа Агенција, според Законот, е самостојно и независно непрофитно регулаторно тело, кое има задача да се грижи за развојот на аудио и аудиовизуелните медиумски услуги, за развојот на независната продукција, за поттикнување и развој на конкуренцијата во аудио и аудиовизуелните медиумски услуги и др.³

АВМУ има два органи – совет и директор. Советот е составен од 7 члена кои ги избира Собранието, со мандат од 7 години, без право на повторен избор⁴. Како овластени предлагачи на членови на советот се јавуваат повеќе институции. По еден член предлагаат: двете здруженија на новинари со најголем број членови, Интеруниверзитетската конференција, Адвокатската комора и Заедницата на единиците на локалната самоуправа (ЗЕЛС), а два члена предлага Комисијата за прашања на изборите и именувањата на Собранието на РМ⁵. Ваквиот состав на советот не претставува гаранција за независноста и самостојноста на Агенцијата, бидејќи не е ослободен од опасноста за сериозно по-

литичко влијание врз неговата работа (Собранието предлага дури два члена, а ЗЕЛС – еден). Додека Законот беше во собраниска постапка, ЦРМ преку амандмани, даде сугестии околу композицијата на Советот. Наместо собраниската Комисија за прашања на изборите и именувањата да предлага два члена, да предложи само еден, а на местото на вториот член, како овластен предлагач да се јави, на пример, Националниот совет на инвалидските организации на Македонија или некоја друга граѓанска организација. На ваков начин, ќе беше намалена опасноста од директно политичко влијание врз Агенцијата, а ќе беа интегрирани и дел од препораките на меѓународните организации – мнозинството предлагачи да потекнуваат од невладиниот сектор, како и да се обезбеди присуство на ранливите категории на граѓани (глуви и слепи лица), чие користење на аудио и аудиовизуелни медиумски услуги бара посебен пристап⁶. ЦРМ, исто така, предлагаше изборот на членовите на советот на Агенцијата да се врши со двотретинско мнозинство од вкупниот број пратеници во Собранието. На тој начин, ќе се обезбеди широк легитимитет на избраните членови. Исти и слични препораки дадоа и експертот на Советот на Европа, Бернхард Мовес и Артикал 19.

Друга слабост на Законот, која што се покажа веднаш по неговото стапување во сила, е членот со кој се предвидува утврдување на мнозинските новинарски здруженија кои треба да предложат по еден член во советот

3 Види повеќе Член 2 и Член 4 од Закон за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, Службен весник на РМ бр. 184/2013

4 Член 15, Ibid

5 Член 3, став 1 од Законот за изменување и дополнување на Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, Службен весник на РМ бр. 13/2014

6 Предлог – амандмани на Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, ЦРМ, Скопје, август 2013, стр. 3 <http://mdc.org.mk/wp-content/uploads/2013/08/Predlog-amandmani-na-Zakonot-za-audiovizuelni-uslugi-12-avgust.pdf>

на Агенцијата. На 3 февруари 2014 година, МИОА испрати известување до новинарските здруженија дека се должни, најдоцна до 10 февруари 2014, да му достават регистар на евидентирани членови и потврди за уплатена членарина за тековната година⁷. Според информациите од ЗНМ, ова здружение до МИОА достави само број на членови и регистар со бројот на членски книшки, без имиња и презимиња на новинарите. Својата постапка ЗНМ ја образложи со тоа дека дел од новинарите не сакаат да откријат пред државните органи дека членуваат во ЗНМ, затоа што, стравуваат од евентуални последици, како и дека ЗНМ има обврска да ја почитува нивната волја и да ги заштити од каква било форма на притисок. ЗНМ ги повика државните органи да дојдат во нивните простории, доколку треба да извршат увид во документацијата на ова здружение. Дополнително, за ЗНМ, одредбите од Законот кои предвидуваат создавање регистри на новинари се противуставни односно смета дека со нив, на новинарите, им се ускратува уставното право на слободно здружување. Затоа, ЗНМ најави дека ќе поведе постапка пред Уставниот суд⁸.

На 11 март 2014 година, тимот на ЦРМ го посети надлежното министерство и во согласност со Законот за слободен пристап до информации од јавен карактер, постави усно прашање до МИОА во врска со процесот на регистрирање на членовите на новинарските здруженија, бројот на здруженијата кои доставиле регистри и во каква форма информациите се доставени. Службеното лице задолжено за слободен пристап до информации нè информираше дека во предвидениот рок, само Македонската асоцијација на новинари (МАН) доставила регистар со членови. Бидејќи не добивме комплетна информација за тоа до каде е процесот на регистрирање, како и за тоа дали документацијата на ЗНМ пристигнала во МИОА и дали МИОА ја смета за нецелосна

7 <http://www.mioa.gov.mk/?q=node/3632>

8 <http://www.znm.org.mk/drupal-7.7/mk/node/728>

и невалидна, ЦРМ, на 12 март, испрати до МИОА барање за слободен пристап до информации од јавен карактер, со цел да добие прецизна и комплетна писмена официјална информација за текот на овој спорен процес. До денот на затворањето на извештајот, не добивме повратен одговор од Министерството.

Законот и барањето на МИОА, новинарските здруженија да достават регистри на евидентирани членови, како и на платена членарина, директно ги повредуваат правата на новинарите на слободен избор и слободно здружување. Законот го ограничува слободниот избор на новинарите да бидат важечки членови во повеќе новинарски здруженија, а членарината ја наметнува како услов за утврдување важечко членство што не е предвидено со Законот за здруженија и фондации. Она што особено загрижува е фактот дека доставувањето на регистар со целосни податоци за членовите на здруженијата до надлежното министерство создава простор за дополнителни притисоци врз новинарите⁹. Имајќи го предвид сето ова, сметаме дека треба да се укине членот на Законот кој се однесува на креирање регистри на новинари во МИОА. Државните органи мора да ја почитуваат со устав загарантираната слободата на здружување и да ги користат постојните податоци во Централниот регистар на Република Македонија.

Во однос на конституирањето на советот на АВМУ, ЦРМ одблизу ја набљудуваше досегашната постапка за избор на членови. Собранието имаше обврска да ја започне постапката за избор на членови на советот, во рок од 30 дена, од стапувањето во сила на ЗААМУ, односно најдоцна до 3 февруари, и тоа преку упатување јавен повик за доставување на предлози за кандидати. Законодавниот дом ја исполни оваа законска обврска, но дури на последниот ден од истекот на рокот.

Овластените предлагачи на членови на

9 <http://mdc.org.mk/mk/registri-za-dopolnitelni-pritisoci-vrz-novinarite>

советот, пак, утврдените предлози треба да ги достават назад до Собранието, најдоцна во рок од два месеца од денот на упатувањето на јавниот повик или во конкретниов случај, најдоцна до 3 април 2014. Заради распуштањето на Собранието и распишувањето на предвремени парламентарни избори ќе се случи de facto прекршување на законските рокови и одложување на постапката за избор на членови на советот на АВМУ, на неопределено време. ЦРМ ќе продолжи да ја следи постапката, но од досегашниот мониторинг, препорачува, во иднина, Собранието, но и овластените предлагачи, да внимаваат на роковите и поажурно да ги извршуваат законските обврски. Во интерес на подобрата ефикасност и ефективност, не треба да ги чекаат последните денови од истекот на роковите за да ги исполнат своите задолженија.

Вториот орган на Агенцијата е директорот. Изборот на директорот е директно поврзан со конституирањето на советот, бидејќи според Законот, советот избира директор по пат на јавен конкурс¹⁰. Заради распуштањето на Парламентот и неможноста на време да се конституира советот, и иницијалниот рок за избор на директор ќе се пролонгира на неопределено време. Според Законот, советот ја започнува постапката за избор на директор, најдоцна 15 дена по неговото конституирање. Сериозна законска аномалија претставува отсуството на прецизно определување на краен рок во кој мора да се изврши изборот на директорот на АВМУ. Ваквиот развој на настаните неминовно упатува на заклучокот дека Агенцијата во својот времен состав (наследен од Советот за радиодифузија) ќе работи подолго од предвидениот законски рок.

Според Законот, членовите на советот имаат право на месечен надоместок во висина до четири просечни месечни плати во РМ, а нивната функцијата член на советот не е професионализирана. Ова претставува чекор назад во однос на поранешниот Закон за радиодифузна дејност, каде избраните

членови на СРД, функцијата ја вршеа професионално, и за помал месечен надоместок.

Во однос на ова прашање, ЦРМ предлага целосна професионализација на функцијата член на совет, бидејќи само на таков начин тие ќе можат посветено и ефикасно да ги извршуваат своите исклучително големи и значајни законски обврски.

За разлика од поранешниот Закон за радиодифузна дејност, кој содржеше јасни одредби за јавност на седниците на СРД, новиот Закон не предвидува јавност на седниците. Единствено е предвидено одржување на јавен состанок, најмалку еднаш на три месеци. Имајќи го предвид оваа, како и затворените врати на Агенцијата за мониторинг тимот на ЦРМ, во првите два месеца од годинава, сметаме дека седниците на советот на АВМУ треба да бидат јавни и дека ако тоа не се обезбеди со измени на Законот, секако, треба да се предвиди со деловникот што треба да биде подготвен и донесен откако ќе бидат избрани членовите на советот на Агенцијата.

Недоволната транспарентност и отчетност, се огледува во делот на финансиското работење на Агенцијата. На пример, до денот на затворање на овој извештај, на интернет-страницата на АВМУ не можеше да се најде финансискиот план за 2014 година, иако тој беше усвоен уште на првата седница, во јануари 2014 година.

За време на периодот на набљудување, Агенцијата одржа вкупно 14 седници. Во просек, Агенцијата одржува една седница на секои 5 дена и разгледува нешто повеќе од 10 точки на дневен ред. Уште на првата седница беше усвоен Финансискиот план на АВМУ за 2014 година, кој претрпе измени и дополнувања веќе на втората седница. Планираните расходи на АВМУ за 2014 година, изнесуваат 198.994.898,00 денари, или нешто повеќе од три милиони евра. Доколку направиме споредба со буџетот на СРД во 2013 година, кој изнесуваше 143.913.132,00 денари, ќе забележиме зголемување на буџетот на Агенцијата за цели 55.081.766,00 денари, односно за речиси еден милион евра.

¹⁰ Член 19, Ibid

Што се однесува до изречените мерки, во набљудуваниот период, Агенцијата изрече осум опомени, донесе едно решение за наложување исклучување на програмски сервиси, едно решение за поведување прекршочна постапка за прекршување на членот 75-д од Изборниот законик, едно решение за прекршување на членот 77, став 2 од Изборниот законик, како и едно решение за одземање дозвола за вршење радиодифузна дејност.

МАКЕДОНСКА РАДИОТЕЛЕВИЗИЈА

Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги го регулира и целокупното функционирање на Македонската радиотелевизија. Основните функции на јавен радиодифузен сервис во Македонија ги врши МРТ, која според Законот треба да работи како јавно претпријатие, независно од кој било државен орган и која врши примарна дејност од јавен интерес.¹¹ Меѓународната и домашната медиумска јавност уште во периодот на подготовка на законите за медиуми, алармираа и укажуваа дека предложената легислатива не само што не ја обезбедува, туку и ја нарушува независноста, самостојноста и професионалноста на јавниот радиодифузен сервис. Надлежното министерство непосредно пред усвојувањето на законите најави дека во рок од 6 месеци ќе бидат направени измени кои ќе гарантираат независност на МРТ особено во делот на нејзиното финансиско работење.

Законот предвидува МРТ да се финансира од радиодифузната такса, од комерцијални услуги, од продажба на програма, донации и средства од Буџетот на РМ. Додека за донациите се нагласува дека тие не смеат да влијаат врз независноста на јавниот сервис, Законот воопшто не ја регулира опасноста од директно влијание на Владата врз уредувачката политика и независноста преку доделување средства од државниот

буџет¹². ЦРМ смета дека буџетот на РМ не може да биде извор на дополнително финансирање. Од тој аспект, законската можност за финансирање на МРТ со буџетски средства треба или да се избрише, или пак, да се фиксира на точно определена сума. Доколку се прифати првото решение, висината на радиодифузната такса треба да се коригира за да се надолжни приходот. Доколку се прифати второто решение, Законот треба да се прошири со одредби кои не само што ќе ја фиксираат сумата или методологијата, туку и нема да остават простор за какви било преговори со Владата на годишно ниво за степенот на буџетски дотации. Сепак, второто решение останува проблематично од аспект на тоа дека *de facto* претставува недозволена државна помош според европските стандарди. Затоа, ваква интервенција во Законот би претставувала времено и парцијално решение.

Речиси 3 месеци по донесувањето на Законот, во јавноста нема никаква информација дали и на каков начин Владата планира да интервенира и да ја осигура независноста на МРТ. Не постои никаква јавна дебата за тоа кои се најдобрите решенија за јавниот радиодифузен сервис. Имајќи го предвид исклучителното значење на независноста на МРТ, но и досегашното влијание на Владата врз работата на МРТ и нетранспарентниот начин на којшто се водеше процесот на донесување на медиумските закони, ЦРМ со посебен интерес ќе следи дали Владата навистина има намера да донесе решенија кои ќе ја обезбедат независноста на МРТ и ќе оневозможат какви било политички влијанија и притисоци врз јавниот сервис.

Внатрешната поставеност и процедурите за функционирање, ги донесуваат и ги спроведуваат органите на МРТ, односно програмскиот совет, надзорниот одбор, ди-

11 Чл. 104, ЗААМУ

12 Според УНЕСКО јавниот сервис се дефинира како радиодифузер кој е создаден, финансиран и контролиран од јавноста и за јавноста, независен и слободен од политички влијанија и притисоци www.unesco.org

ректорот и заменик на директорот на МРТ. Според Законот, програмскиот совет ги штити интересите на јавноста во поглед на програмските содржини, ја обезбедува уредувачката и новинарската независност и самостојност, и ги донесува статутот на МРТ и деловникот за работа. Со стапувањето во сила на новите медиумски закони, на 3 јануари 2014 година, процесот за избор на програмскиот совет започна со законската обврска на Собранието, за упатување јавен повик за доставување предлози за кандидати за членови на советот, во рок од 30 дена од денот на влегувањето во сила на Законот. И во овој случај Собранието, во последен момент го испочитува законскиот рок, односно на 84 седница го усвои јавниот повик.

Следната активност во процесот на внатрешното организирање на МРТ, требаше да биде доставувањето на утврдените предлози за членови на програмскиот совет на МРТ. Овластените предлагачи во рок од 30 дена од упатувањето на јавниот повик, требаше да ги достават своите предлози до Собранието односно најдоцна до 5 март 2014 година. Она што може да се констатира е дека со распуштањето на Собранието (на 5 март), всушност се проби и не се испочитува законскиот рок за доставување предлози за кандидати за членови на програмскиот совет. Загрижува праксата на исполнување на законските рокови на последниот ден од нивното истекување, што укажува на отсуство на волја за ефикасно трансформирање и континуирано подобрување на управувањето и на надзорот на јавниот радиодифузен сервис. Пробивањето на рокот за избор на програмскиот совет на МРТ, ќе го одложи и изборот на надзорниот одбор, директорот и заменик-директорот на МРТ¹³.

13 Програмскиот совет донесува одлука за објавување на јавен конкурс за избор на членови на надзорен одбор и за избор на директор и заменик-директор на МРТ, во рок од 15 дена од денот на донесувањето на статутот на МРТ. Надзорот над работењето на МРТ го врши надзорниот одбор (составен од 7 члена) кои се избрани од програмскиот совет по јавен конкурс, со мандат од 5 години. Директорот

Собранието, во рок од еден месец од приемот на сите предлози од страна на овластените предлагачи, треба да ги именува 13-те членови на новиот состав на програмскиот совет на МРТ. Предложените членови ги именува Собранието по предлог на: Интеруниверзитетската конференција (1 член), националните установи: Албански театар Турскитеатар (по 1 член), мнозинското здружение на новинари (2 члена), ЗЕЛС (3 члена) и Комисијата за прашања на изборите и именувањата на Собранието (5 члена). Бидејќи програмскиот совет на МРТ има примарна функција да ги штити интересите на јавноста, а не интересите на власта и на политичките партии, загрижува фактот дека составот на советот не ги отсликува општествените различности и во него наместо да доминира граѓанското општество, доминира политичкото влијание изразено најмногу преку собраниската Комисија и ЗЕЛС. Во споредба со претходното законско решение, кога Советот имаше 23 члена, од кои дури 18 беа предлог на граѓанското општество, а 5 се избираа по предлог на собраниската Комисија, сега советот ќе има помалку членови, односно само 13. Индикативно е тоа што значително се намалува учеството на граѓанското општество, а собраниската Комисијата повторно ќе предлага ист број членови. Овде загрижува и начинот на определување на едно мнозинско новинарско здружение, прашање кое исто така веќе има политичка димензија.

Во овој период на мониторинг Собранието ги усвои годишните финансиски планови на МРТ. Иако е законска обврска, МРТ до заторањето на овој извештај, не ги објави финансиските планови за 2014 година, а не ја објави ни годишната предлог-програма. На ваков начин, МРТ не само што не го почитува Законот, туку и не им овозможува на сите заинтересирани граѓани да ги изразат сво-

ја застапува и раководи МРТ и се избира според најквалитетната од понудените програми за работа, по исполнување на условите за соодветно образование и работно искуство (над 5 години) соодветно на областа

ите гледишта и ставови. МРТ мора да се придржува до законската обврска да обезбеди јавност во работењето. Тоа значи да ја поттикнува јавната расправа за годишната предлог-програма на МРТ, да ги објавува коментарите, забелешките и предлозите на јавноста добиени во текот на јавната расправа, како и да ги објавува одговорите на програмскиот совет на дадените предлози од граѓаните на својата интернет-страница. Со неспроведувањето на оваа обврска, МРТ продолжува да гради репутација на затворен и нетранспарентен јавен радиодифузен сервис.

Нетранспарентноста на МРТ се отсликува и во тоа што на интернет-страницата воопшто не се објавуваат дневниот ред, записниците и донесените одлуки на седниците на советот. Седниците на советот се јавни¹⁴, но со нивното

¹⁴ чл. 122, ЗАМУ

нетранспарентно закажување и одржување се ограничува јавноста во работењето.

Јавноста во работењето е еден од клучните критериуми за евалуација на функционирањето на јавниот радиодифузен сервис. Земајќи го предвид бројот на расположливи документи на интернет-страницата на МРТ, степенот на јавност во работењето е далеку од задоволителното според меѓународните стандарди кои важат за јавните радиодифузери. Современото функционирање, како и актуелните развојни трендови во радиодифузијата, меѓу другото, подразбираат функционална и редовно ажурирана интернет-страница, што не е случај со МРТ. Потребна е интернет-страница која ќе ги покрива програмскиот дел, но и која ќе овозможи пристап до основните документи на МРТ.

ЗАКЛУЧОЦИ

- Распуштањето на Собранието и распишувањето на предвремените парламентарни избори, ги одложи законските рокови за избор на членови на советот на Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, како и за избор на членови на програмскиот совет на Македонската радиотелевизија. До распуштањето, Собранието ги испочитува законските рокови за упатување јавен повик за избор на членови на овие совети, но констатирана е практика на исполнување на роковите во последен момент односно на последниот ден од нивното истекување.
- Заради распуштањето на Собранието и неможноста на време да се конституира советот на Агенцијата, и иницијалниот рок за избор на директор ќе се пролонгира на

неопределено време. Сериозна законска аномалија претставува отсуството на прецизно определување на краен рок во кој мора да се изврши изборот на директорот на АВМУ. Ваквиот развој на настаните неминовно упатува на заклучокот дека Агенцијата во својот времен состав (наследен од Советот за радиодифузија) ќе работи подолго од предвидениот законски рок.

- Составот на советот на Агенцијата, предвиден со Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, не претставува гаранција за независност и самостојност на Агенцијата, бидејќи не е ослободен од опасноста за сериозно политичко влијание врз неговата работа (Собранието предлага два члена, а ЗЕЛС – еден). Агенцијата треба да биде ослободена од политички

влијанија, а изборот на членовите треба да се врши со двотретинско мнозинство од вкупниот број пратеници во Собранието. Само на ваков начин ќе се обезбеди широк легитимитет на избраните членови.

- Сериозен недостаток на Законот, која што се покажа веднаш по неговото стапување во сила, е и членот со кој се предвидува утврдување на мнозинските новинарски здруженија кои треба да предложат по еден член во советот на Агенцијата. Законот и барањето на МИОА, новинарските здруженија да достават регистри на евидентирани членови, како и на платена членарина, директно ги повредува правата на новинарите на слободен избор и слободно здружување. Законот го ограничува слободниот избор на новинарите да бидат важечки членови во повеќе новинарски здруженија, а членарината ја наметнува како услов за утврдување членство што не е предвидено со Законот за здруженија и фондации. Она што особено загрижува е фактот дека доставувањето на регистар со целосни податоци за членовите на здруженијата до надлежното министерство создава простор за дополнителни притисоци врз новинарите.
- За разлика од поранешниот Закон за радиодифузна дејност, кој содржеше јасна одредба за јавност на седниците на СРД, новиот Закон не предвидува јавност на седниците. Сметаме дека седниците на советот на АВМУ треба да бидат јавни и дека ако тоа не се обезбеди со измени на Законот, секако, треба да се предвиди со деловникот што треба да биде подготвен и донесен откако ќе бидат избрани членовите на советот на Агенцијата.
- Според Законот, членовите на советот на Агенцијата имаат право на месечен надоместок во висина до четири просечни месечни плати во РМ, а нивната функцијата член на советот не е професионализирана. Ова претставува чекор назад во однос на поранешниот Закон за радиодифузна

дејност, каде избраните членови на СРД, функцијата ја вршеа професионално, и за помал месечен надоместок. Во однос на ова прашање, ЦРМ предлага целосна професионализација на функцијата член на совет, бидејќи само на таков начин тие ќе можат посветено и ефикасно да ги извршуваат своите исклучително големи и значајни законски обврски.

- Недоволната транспарентност и отчетност, се огледува во делот на финансиското работење на Агенцијата. На пример, до денот на затворање на овој извештај, на интернет-страницата на АВМУ не можеше да се најде финансискиот план за 2014 година, иако тој беше усвоен уште на првата седница, во јануари 2014 година.
- Речиси 3 месеци по донесувањето на Законот и најавите дека Владата во рок од 6 месеци, ќе подготви измени со кои ќе се обезбеди независноста на МРТ, во јавноста нема никаква информација до каде е оваа постапка. Нема ниту јавна дебата за тоа кои и какви решенија се најдобар гарант за независноста на јавниот радиодифузен сервис. Имајќи го предвид исклучителното значење на независноста на МРТ, но и досегашното влијание на Владата врз работата на МРТ и нетранспарентниот начин на којшто се водеше процесот на донесување на медиумските закони, ЦРМ со посебен интерес ќе следи дали Владата навистина има намера да донесе решенија кои ќе ја обезбедат независноста на МРТ и ќе оневозможат какви било политички влијанија и притисоци врз јавниот сервис.
- Законот предвидува МРТ да се финансира од радиодифузната такса, од комерцијални услуги, од продажба на програма, донации и средства од Буџетот на РМ. Додека за донациите се нагласува дека тие не смеат да влијаат врз независноста на јавниот сервис, Законот воопшто не ја регулира опасноста од директно влијание на Владата врз уредувачката политика и независноста преку доделување средства од државниот буџет. ЦРМ смета дека

буџетот на РМ не може да биде извор на дополнително финасирање. Од тој аспект, законската можност за финансирање на МРТ со буџетски средства треба или да се избрише, или пак, да се фиксира на точно определена сума. Доколку се прифати второто решение, Законот треба да се прошири со одредби кои не само што ќе ја фиксираат сумата или методологијата, туку и нема да остават простор за какви било преговори со Владата на годишно ниво за степенот на буџетски дотации. Сепак, второто решение останува проблематично од аспект на тоа дека *de facto* претставува недозволена државна помош според европските стандарди. Затоа, ваква интервенција во Законот би претставувала времено и парцијално решение.

- Бидејќи програмскиот совет на МРТ има примарна функција да ги штити интересите на јавноста, а не интересите на власта и на политичките партии, загрижува фактот дека законски предвидениот состав на советот не ги отсликува општествените различности и во него наместо да доминира граѓанското општество, доминира политичкото влијание изразено најмногу преку собраниската Комисија за избори и именувања. Во споредба со претходното законско решение, кога Советот имаше 23 члена, од кои дури 18 беа предлог на граѓанското општество, а 5 се избираа по предлог на собраниската Комисија, сега советот ќе има помалку членови, односно

само 13. Индикативно е тоа што значително се намалува учеството на граѓанското општество, а собраниската Комисијата повторно ќе предлага ист број членови. Овде загрижува и начинот на определување на едно мнозинско новинарско здружение, прашање кое исто така веќе има политичка димензија.

- Иако е законска обврска, МРТ до затворањето на овој извештај, не ги објави финансиските планови за 2014 година, а не ја објави ни годишната предлог-програма. На ваков начин, МРТ не само што не го почитува Законот, туку и не им овозможува на сите заинтересирани граѓани да ги изразат своите гледишта и ставови. Со неспроведувањето на оваа обврска, МРТ продолжува да гради репутација на затворен и нетранспарентен јавен радиодифузен сервис.
- Бројот на расположливи документи на интернет-страницата на МРТ, покажува дека степенот на јавност во работењето е далеку од задоволително според меѓународните стандарди кои важат за јавните радиодифузери. Современото функционирање, како и актуелните развојни трендови во радиодифузијата, меѓу другото, подразбираат функционална и редовно ажурирана интернет-страница, што не е случај со МРТ. Потребна е интернет-страница која ќе ги покрива програмскиот дел, но и која ќе овозможи пристап до основните документи на МРТ.